

De KNNV-afdeling Epe-Heerde heeft met succes een aantal inventarisatieprojecten uitgevoerd waarbij de vijf werkgroepen jaarrond de deelinventarisaties voor hun rekening namen. Het tastbare resultaat van een dergelijk project is een interessant rapport, waarin naast de inventarisatieverslagen nadrukkelijk ook beheersadviezen zijn opgenomen. Leden van andere KNNV-afdelingen vragen regelmatig hoe het mogelijk is dat de afdeling Epe-Heerde zo'n inventarisatie opzet en ook tot afronding komt. Want laten we wel wezen, het kost tijd en energie, maar het is beslist het proberen waard.

Inventarisatieprojecten als gemeenschappelijke afdelingsactiviteit!

In dit artikel willen wij het proces beschrijven. Hoe pakt onze KNNV-afdeling een integrale gebiedsinventarisatie aan? Voordat wij dit doen, geven we eerst een overzicht van de werkgroepen van de afdeling. Want we zijn natuurlijk afhankelijk van de deskundigheid van de leden van de afdeling; wie het breed heeft, kan het breed laten hangen. Maar niet alleen de werkgroepen, ook individuele leden kunnen een bijdrage leveren, zelfs leden van andere afdelingen en een enkele keer een bevriende instantie, bijvoorbeeld de plaatselijke Historische Vereniging.

GESCHIEDENIS

Dertig jaar geleden is het al dat de afdeling begon met het schrijven van een gezamenlijk rapport, toen we het Vossenbroek te Epe inventariseerden met de bedoeling stevige argumenten in te zetten bij ons bezwaarschrift tegen de aanleg van de A50 door het Vossenbroek (de rijksweg kwam er overigens wel).

Daarna zijn geen gezamenlijke inventarisaties meer uitgevoerd, tot in 1988 het rapport *Flora en Fauna van Schaveren* verscheen. In 1998 inventariseerden we het gebied Klooster Hulsbergen te Wapenveld. Het rapport van deze inventarisatie is

opgenomen in KNNV *Natuursignaal* 2001. In 2003 verscheen *De Bonenburg: verslag van de inventarisaties op landgoed de Bonenburg te Heerde*. Je kunt de ontwikkeling samenvatten als: 'van aangeklede opsomming tot bruikbaar inventarisatierapport'. We beschouwen het uitgeven van een rapport als een leerproces en worden steeds slimmer in het benutten van de rapporten voor velerlei doeleinden. De werkgroepen zijn eenvoudig begonnen, maar de afdeling heeft het aangedurfd met de opgedane ervaringen de grenzen te verleggen. Hieronder volgt als voorbeeld het protocol voor een inventarisatieproject zoals we dat voor onze afdeling hebben ontwikkeld.

INVENTARISEREN EN RAPPORTEREN

Het bestuur van de afdeling Heerde en de coördinatoren van de werkgroepen hebben afgesproken dat eens in de drie jaar getracht wordt een gebied te inventariseren en daarvan een rapportage te maken. Deze doelstelling wordt niet helemaal gehaald, maar is een prima streven om:

- gezamenlijke activiteiten te ontwikkelen en uit te voeren;
- kennis te delen;
- een gevarieerd excursieaanbod voor der-

den te presenteren;

- de afdeling te promoten, aangezien de presentatie van een rapport veel publiciteit oplevert;
- extra inkomsten voor de verenigingskas te vergaren;
- iets tot stand te brengen waar we trots op zijn.

Een tweede doelstelling is de beherende instantie of de eigenaar van het onderzoeksgebied inventarisatiegegevens en beheersadviezen aan te reiken. De eigenaar kan de inventarisatiegegevens gebruiken om een goed beheersplan op te stellen of bestaande beheersplannen te wijzigen. Tevens krijgt de eigenaar inzicht in de ont-

Werkgroepen afdeling Epe-Heerde

Vogels, zoogdieren, vissen, amfibieën en reptielen

Plantenwerkgroep

Paddestoelenwerkgroep

Insectenwerkgroep

Werkgroep landschap en natuur

Activiteiten

inventarisatie van vogels, zoogdieren, vissen, amfibieën en reptielen

inventarisatie planten per gebied

inventarisatie paddestoelen per gebied

inventarisatie kevers, libellen en vlinders

landschapsonderhoud in cursusverband

wikkeling van de flora en fauna van zijn eigendom.

UITGANGSPUNTEN

Voordat een project start, denken het bestuur, de coördinatoren van de werkgroepen en de 'trekkers' van het project na over een aantal uitgangspunten.

De houding 'we zien wel hoe het loopt' is slecht voor de motivatie van de inventariserende leden. Een goede communicatie en duidelijke afspraken voorkomen misverstanden en irritaties.

De keuze van het gebied moet voor zoveel mogelijk werkgroepen en deskundigen interessant zijn:

- niet alleen soortenkennis telt, ook kennis van de historie, geologie, bijzonderheden over de ligging;
- het gebied moet grotendeels voor het publiek opengesteld zijn en zich lenen voor excursies;
- bij voorkeur is het gebied (deels) eigendom van een natuurbeherende instantie;
- het moet vooral niet te groot zijn;
- KNNV en de eigenaren moeten belang hebben bij de inventarisatie.

DUIDELIJKE INTERNE AFSPRAKEN IN DE AFDELING

- De inventarisaties moeten uitgevoerd worden op basis van de landelijke richtlijnen van de Vereniging Onderzoek Flora & Fauna.
- Drie leden (waarvan een bestuurslid) vervullen een trekkersfunctie en verzorgen tevens de eindredactie van het inventarisatierapport.
- In excursieverband wordt geïnventariseerd met een planning die vooraf in het afdelingsorgaan wordt gepubliceerd, zodat zowel leden als niet-leden hieraan deel kunnen nemen. De deadline voor het verschijnen van het rapport staat bij aanvang vast.
- Voor de eerste inventarisatie start, is er gezamenlijk veldbezoek ter begrenzing van het te inventariseren gebied.
- Kaartmateriaal wordt centraal verzorgd door één van de specialisten.
- Een protocol legt de rapportageopdracht voor de afzonderlijke werkgroepen vast.
- Tussentijds wordt een bijeenkomst belegd om de voortgang te bewaken. De media worden op de hoogte gesteld van de data van excursies en inventarisaties.

SPONSORING EN VERKOOP RAPPORT

Een belangrijke voorwaarde is dat tachtig procent van de begroting die vooraf wordt opgesteld, gedekt wordt door sponsoring. Als in het gebied een object van een natuurbeherende instantie ligt, dient deze instantie een financiële bijdrage te leveren, anders wordt een ander gebied gekozen. Naast de sponsoring wordt het rapport tijdens de openbare eindpresentatie in één van de dorpshuizen verkocht en daarna te koop aangeboden bij de twee plaatselijke VVV's.

HET RAPPORT

Aan de redactie en de lay-out wordt veel aandacht besteed. Een rapport met hoofdzakelijk soortenlijsten is voor de buitenwacht onleesbaar en een openbare presentatie

(vervolg op pagina 51)

LEUKE SOORTEN ONDER DE LOEP

Tijdens de veldopnamen werden wij regelmatig door wandelaars benaderd met de vraag wat wij eigenlijk aan het doen waren. Na enige uitleg vertelden de wandelaars ons enthousiast over hun belevenissen in het parkbos of langs het Apeldoorns kanaal. Deze verhalen gaven ons niet alleen een beeld van waarnemingen buiten ons eigen veldbezoek, maar ook hoe dit landgoed wordt beleefd door de inwoners van Heerde. Voor de functie van dit type parkbossen die tegen de bebouwde kernen aan liggen, is dat belangrijk om te weten. Deze wandelaars hebben, anders dan de beheerders, geen behoefte aan lange soortenlijsten. Leuker is het om er enkele soorten uit te lichten.

SLOFHAK

Tussen het bos en de bebouwing liggen enkele akkers op de Bonenburger enk. Van oudsher werd hier rogge verbouwd en dat gaat men wéér doen. Daarom was het leuk dat we enkele exemplaren van het grasje Slofhak vonden, vroeger een bekend Veluws akkeronkruid van roggeakkers. De laatste jaren vind je bijna geen akkeronkruiden meer en Slofhak staat inmiddels zelfs op de Rode Lijst, categorie Gevoelig.

WEIDEBEEKJUFFER

Calopteryx splendens is een uiterst fraaie libel, die in onze streek nog voor komt. Dit in tegenstelling tot de Bosbeekjuffer, die alleen nog in Brabant en Limburg te zien is. Het mannetje is goed herkenbaar aan de blauwe band over beide vleugels, waarvan de uiteinden en de basis doorzichtig (dus kleurloos) zijn. De vrouwtjes hebben effen vleugels, vaak groenig van tint. Komt het Weidebeekjuffer vrouwtje in het territorium van het mannetje, dan volgt een bijzondere baltsvlucht waarbij het mannetje de witte onderkant van de punt van zijn achterlijf toont. Na de paring begint het vrouwtje meteen aan de eiafzet. Het mannetje schijnt haar hierbij af van andere mannetjes. Ze loopt over een stengel achterwaarts naar beneden tot haar vleugels het water raken. Zodra dit het geval is, draait zij zich om en loopt met de kop naar beneden het water in, om de eitjes onder water af te zetten. Deze procedure komt voor zover bekend bij geen enkele andere Nederlandse libellensoort voor.

(vervolg op pagina 50)

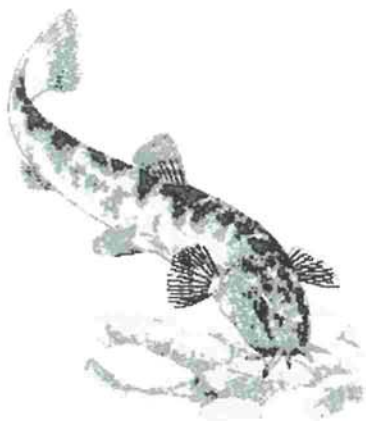
Weidebeekjuffer

AQUAREL: ERIK-JAN BOSCH
OVERGENOMEN UIT
'DE NEDERLANDSE LIBELLEN,
NEDERLANDSE FAUNA 4'.

Boven: Slofhak

TEKENING: MICKY MARSMAN.

Bermpje
TEKENING UIT KNNV-RAPPORT 'DE BONENBURG'

Rupsendoder FOTO: JANUS CRUM
Op de Bonenburg broeden vijftig vogelsoorten,
waaronder de Ijsvogel. FOTO: JAN VAN DUINEN

BERMPJE

Het Bermpje is een kleine vis van klein tot middelgroot stromend water van twee tot twintig centimeter. diep. De vis heeft een voorkeur voor water met schuilgelegenheid in de vorm van Sterrenkroos en verblijft liever boven een stenige bodem dan boven van zand of leem. Vergeleken met andere beekvissoorten is het Bermpje betrekkelijk ongevoelig voor vermesting van het water.

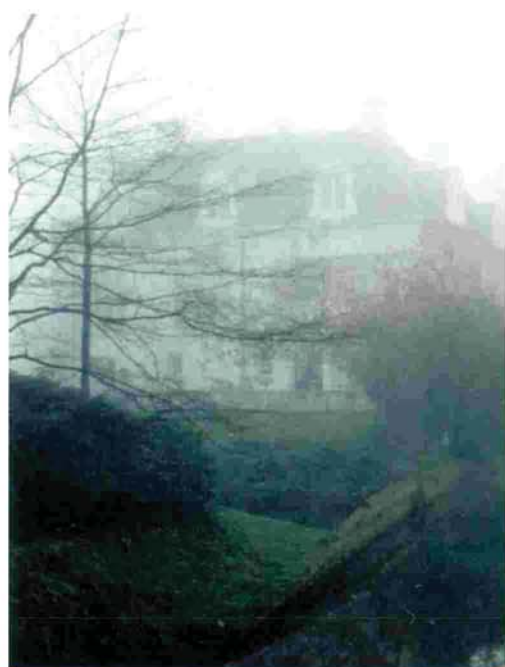
De paaitijd loopt van april tot juli. Paaiplaatsen zijn vlakke zandbodems in de oeverzone met een stroomsnelheid van kleiner dan vijf centimeter per seconde. De eieren worden afgezet op de bodem en blijven kleven in kleine kuiltjes. Onderwaterplanten en stenen kunnen worden gebruikt om eieren op af te zetten, maar zijn niet noodzakelijk. Het Bermpje heeft de status bedreigd.

RUPSENDODER

Het vruchtlichaam van dit paddestoeltje is tong- tot knotsvormig, slechts 2-6 cm lang en 0,5-1 cm breed. Het bovenste vruchtbare deel is oranje tot oranjegeel, fijn wrattig en enigszins gezwollen. Hier worden de sporen gevormd. Het hieronder zittende onvruchtbare deel, de steel, is bleekoranje tot okergeel. Deze paddestoel is van juli tot november een vrij algemene verschijning. Toch is hij nogal moeilijk te vinden, omdat hij dikwijls helemaal tussen het mos of het gras verborgen zit. Het is een parasiet, dus hij leeft ten koste van een ander organisme. Maar deze paddestoel heeft wel een heel eigenaardige manier om aan zijn voedsel te komen. Hij parasiteert namelijk op poppen van vlinders, die in de grond zitten. Daarbij wordt langzaam maar zeker al het weefsel van het insect vervangen door het mycelium van de zwam. Uit de pop komt dus nooit een vlinder gekropen.

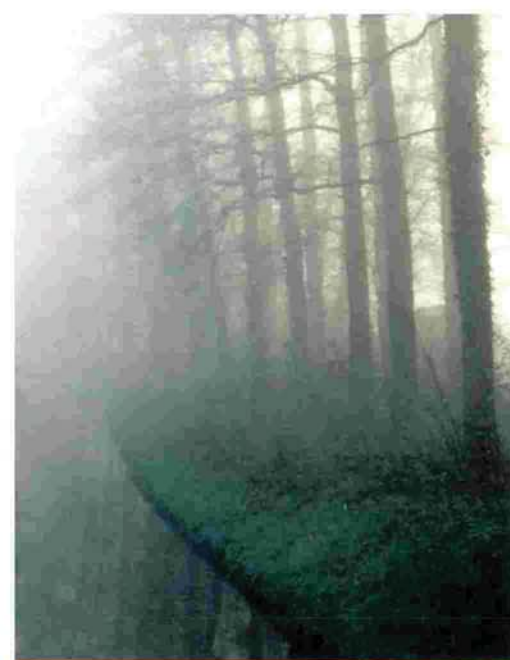
IJSVOGEL

In 2001 zat er een broedpaar bij een nestholte in de wal onder de Rododendrons in de tuin van huize Bonenburg. Regelmatig werd er 's avonds een mannetje op een tak bij het nest waargenomen en het vermoeden bestond dat het vrouwtje broedde. Helaas kon vanwege de MKZ niet vastgesteld worden of er jongen uitgevlogen zijn. Een jaar later was weer een paar Ijsvogels aanwezig, totdat medio april zich een exemplaar doodvloog tegen een raam van een woning aan het kanaal. Nadien werd in april nog een enkele maal een Ijsvogel waargenomen, maar na eind april niet meer. Uit andere broedvogelkarteringen blijkt dat Ijsvogels regelmatig in de omgeving van de Bonenburg broeden.

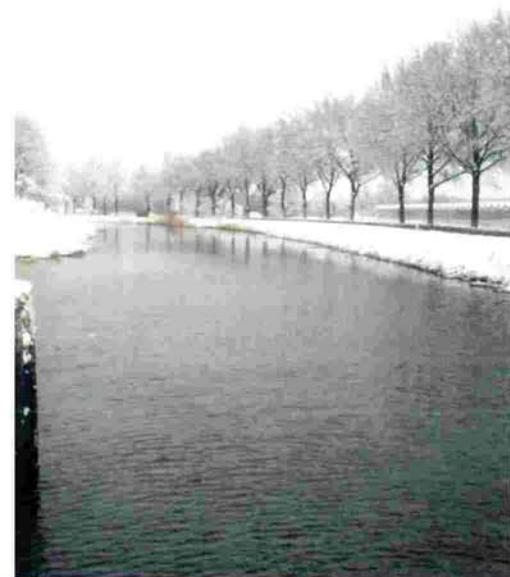

Boven: Uitzicht op het Apeldoorns kanaal,
vanaf het sluisje bij de Bonenburg.

Huize Bonenburg ligt aan de Grift.

Onder: Bronbos op Landgoed de Bonenburg. FOTO'S: ADRIE HOTTINGA

tatie in het dorpshuis is dan niet mogelijk. Toch willen wij het wetenschappelijk karakter van het rapport niet onder stoelen of banken steken. Elke werkgroep kiest twee gemakkelijk te herkennen soorten die speciaal beschreven worden (zie de voorbeelden op pagina 49-50). Ook een biotoopbeschrijving met de soorten die juist daar waargenomen worden, is interessant om te lezen. De soortenlijsten komen achterin met eventueel stippenkaartjes. Omdat er veel onderwerpen zijn en schrijvers hun eigen stijl hanteren en ook de werkgroepen onderling erg verschillen, is een gedeelde eindredactie beslist noodzakelijk.

LEERPROCES

We hopen dat andere afdelingen iets met onze ervaringen kunnen doen. Voor de KNNV-afdeling Epe-Heerde is vooral de planning, afspraken met schrijvers en redacteuren van het rapport en de sponsoring een leerproces. Bij de planning loop

je tegen het probleem aan dat de werkgroepen een dergelijk project moeten zien in te passen in hun eigen programma. De omgang met redacteuren is bijzonder boeiend, omdat collectieve afspraken over de lay-out tot interessante discussies kunnen leiden.

De saamhorigheid in de afdeling neemt door het gezamenlijk werken aan een project enorm toe. Met z'n allen willen we zo goed mogelijk voor de dag komen en de afdeling promoten. De leden van de afdeling kijken altijd met spanning uit naar de presentatie, want pas dan kan het uiteindelijke resultaat bewonderd en beoordeeld worden. Pak de uitdaging aan, er zijn afdelingen die ervaringen opgebouwd hebben en andere afdelingen graag willen helpen bij het opzetten van inventarisatieprojecten!.

Adrie Hottinga en Margriet Maan zijn lid van de KNNV-afdeling Epe-Heerde.

ADRESSEN KNNV-WERKGROEPEN & COMMISSIES

Strandwerkgemeenschap. Penn/adm. P.J. Vos, Munnikenstraat 43, 2315 KV Leiden, tel. (071) 512 49 90 (overdag op werkdagen).

Bryologische en Lichenologische Werkgroep. Secr. D. Kerkhof, Buitenstad 67, 4132 AB Vianen, tel. (0347) 37 40 23, e-mail: d.kerkhof@xs4all.nl

Werkgroep Europese Orchideeën. Secr. D.W. Kapteyn den Boumeester, Gravin Adahof 1, 2114 DW Vogelenzang, tel. (023) 524 34 18. e-mail: europorchidwg@knnv.nl

Werkgroep voor Geologie en Landschap. Secr. Aletta van Embden, Marskramersbaan 18, 3981 TK Bunnik, tel. (030) 656 73 25, e-mail: a.g.van.embden@freeler.nl.

Landelijke Insektenwerkgroep. Arjan van der Veen, Karveel 51-61, 8242 XE Lelystad, tel. (0320) 24 66 31, GSM (06) 22 95 23 03, e-mail: avdveen@cuci.nl

Werkgroep Grassen en Schijngrassen. Secr. G.C.N. van Zanen, de Breekstraat 36, 1024 LJ Amsterdam, tel. (020) 636 99 96.

Moeraswerkgroep. Secr. Kai Waterreus, Torenlaan 6A, 9401 HP Assen, tel. (0592) 30 83 41, e-mail: kai@waterreus.com.

Contactcommissie voor Floristiek en Vegetatiekunde. Secr. Lex van der Steur, Huygenslaan 4, 3852 BH Ermelo, tel. (0341) 55 48 50, e-mail: a.vandersteur@wanadoo.nl.

Natuurbeschermingscommissie. Fons Bongers, Abcouderstraatweg 77, 1105 AA Amsterdam-Zuidoost, tel. (0294) 28 40 30, e-mail: fonsbongers@hotmail.com.

Veldbiologische Commissie. secr. a.i. Wendy Bach Kolling, ir. J. Mulderplein 136, 1018 MZ Amsterdam, tel. (020) 62 6 02 26, e-mail: wendybach@12move.nl.

Algemene Kamp Commissie. Secr. Carla Kuit, Linnaeusstraat 17 bel, 1093 ED Amsterdam, tel. (020) 693 82 56, e-mail: carlakuit@wanadoo.nl.

Algemene Reis Commissie. Secr. A. Beijersbergen, Van Beethovenstraat 85, 6521 EM Nijmegen, tel. (024) 322 59 50, e-mail: abeijersbergen@hotmail.com.

Kampeergroep KNNV organiseert 's zomers weekendkampen. Secr. C. Kalloe, Zevensterveld 14, 2268 AG Leidschendam, tel. (070) 320 64 01.

De Landelijke Jongeren is er voor leden van de KNNV van 20 tot 33 jaar. Adres: Marja Bosveld, Haarweg 23, 6709 PH Wageningen, tel. (0317) 42 44 04, e-mail: lj@knnv.nl.

Stichting Fondsen van de KNNV: Secr. F.H. Fockens, Thorbeckelaan 24, 2811 CE Reeuwijk, tel. (0182) 39 44 94.